
სოცრეალიზმის ეპოქის ლიტერატურული კრიტიკა, პუბლიციტიკა,
დოკუმენტური პროზა
Criticism and Journalism of the Period of Socialist Realism

Lia Karichashvili

ლია კარიჭაშვილი

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

Georgia, Tbilisi

საქართველო, თბილისი

„Knight in the Panther’s Skin“ in the „Light“ of Socialist Realism

„ვეფხისტყაოსანი“ სოციალისტური რეალიზმის „შუქზე“

Socialist realism epoch has read the “Knight in the Panther’s Skin”, from the specific point of view. It was necessary to place Rustaveli’s worldview into the suitable frame, that were close to materialism and socialist realism principles. As the main sign of his progressive thinking, they regarded “rejection of the medieval religious darkness”. Rustaveli was named an apologist for worldly love, it was a one-sided understanding of the concept of love given in the prologue. However, this epoch was a new stage in the scientific study of the poem. the celebration events dedicated to Rustaveli’s 750th and 800th birthdays have greatly contributed to popularization of the “Knight in the Panther’s Skin” all over the world.

Keywords: “Knight in the Panther’s Skin“, Socialist realism, Epoch, Criticism

საკვანძო სიტყვები: „ვეფხისტყაოსანი“, „სოციალისტური რეალიზმი“, ეპოქა, კრიტიკა

რუსთველოლოგიის როგორც სამეცნიერო დარგის განვითარების ისტორიაში პირობითად გამოყოფდნენ 4 ეტაპს, რომელთა ქრონოლოგია ასეთია: I იწყება 1712 წლიდან, II – 1890-იანი წლებიდან, III – 1930-იანი წლებიდან, IV – 1960 წლიდან¹. V, თანამედროვე ეტაპს, შეიძლება ვუწოდოთ პოსტსაბჭოთა. იგი გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან იღებს სათავეს. ყველაზე აქტიური ფაზა რუსთველოლოგიური კვლევებისა თანხვედბა საბჭოთა კავშირის ეპოქას, რომლის დროს დომინანტური, ხელისუფლებისთვის მისაღები (და მისგანვე დადგენილი) შემოქმედებითი მეთოდი ლიტერატურასა და, ზოგადად, ხელოვნებაში არის სოციალისტური რეალიზმი. კლასიკური მწერლობის განხილვა კი ამ ეპოქაში გულისხმობდა მის ინტერპრეტაციას კონკრეტულ იდეოლოგიურ ჩარჩოებში, რაც განხორციელდა კიდევ ძველი ქართული მწერლობისა და, კერძოდ, „ვეფხისტყაოსნის“ მიმართ.

როგორც ცნობილია, თავდაპირველად ქართველი ბოლშევიკები ნიჰილისტურად იყვნენ განწყობილნი „ვეფხისტყაოსნისა“ და, ზოგადად, კლასიკური მწერლობის მიმართ. „1929-1932 წ.წ. –

---

¹ ვეყრდნობით იოსებ მეგრელიძის ნაშრომს „რუსთველოლოგები“, გვ.4-5, 1970, „საბჭოთა საქართველო“.

პირობითად, ევროპული ორიენტაციის საბოლოო დამარცხების ხანა, როდესაც პოლიტიკური ძალა-უფლების გამყარების შემდეგ ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ გაამყარა თავისი ლიტერატურული პოლიტიკა, რომელიც, ფაქტობრივად, კრიტიკას სადამსჯელო ფუნქციას ანიჭებდა (ამის ნათელი დადასტურებაა 1931 წელს ფილიპე მახარაძის რედაქტორობით გამოსული კრებული „ბრძოლა კლასიკოსებისათვის“, რომელშიც პროლეტმწერალთა მძაფრი კრიტიკის ობიექტები ხდებიან არა მარტო „რეაქციონური და მონარქისტული მწერლები... ჭავჭავაძეები და ძმანი მისნი“, არამედ მათი შემოქმედების დადებითად შემფასებელნიც) (რატიანი და სხვ., 2016, გვ.13-14).

ფილიპე მახარაძე „ვეფხისტყაოსანს“ „მონური წეს-წყობილებისა და ცხოვრების“ სახოტბო თხზულებად მიიჩნევდა, რადგანაც მასში ხალხის ცხოვრებას, მისწრაფებებს და სულისკვეთებას ვერ ხედავდა. 1896 წელს ჟურნალ „კვალში“ გამოქვეყნებულ წერილში „კრიტიკული განხილვა“ („ვეფხისტყაოსნის“ საკითხები) ავტორი მსჯელობს პოემის შესწავლის სამეცნიერო მეთოდოლოგიის შეცვლის აუცილებლობაზე; მიაჩნია, რომ პოემა „ყოველმხრივ აღმოსავლეთურია ... მეტის მეტად უნდა გააჭიანუროს და გააზვიადოს კაცმა ამ პოემის სხვა-და სხვა ადგილები, რომ ის ჩვენი ცხოვრების ჩარჩოებში მოამწყვდიოს“ (მახარაძე, 1896, გვ. 352).

ზოგადად, ბოლშევიკური კრიტიკისთვის „ვეფხისტყაოსანი“, როგორც „ფეოდალური არისტოკრატის საგალობელი“ (ვ. მელაძე), ყავლგასული ნაწარმოებია.

ვითარება იცვლება 1934 წლიდან, საბჭოთა მწერლების I ყრილობის შემდეგ, როდესაც ძალა-ღონის ტრიბუნადან გაცხადდა სოციალისტური რეალიზმის მთავარი პრინციპები. ირაკლი აბაშიძე იხსენებს: „კლასიკოსებისადმი დამოკიდებულების საკითხი ყრილობაზე სწორედ ქართულმა დელეგაციამ აღძრა გაბედულად, საქმიანად. მალაქია ტოროშელიძემ დიდხანს ილაპარაკა დამახინჯებებზე, რომლებსაც ქართულ ლიტერატურულ კრიტიკაში ჰქონდა ადგილი კლასიკოსების მიმართ 20-იან-30-იან წლებში, მათ შორის რუსთაველისა და ილია ჭავჭავაძის მიმართ. რუსთველი ითვლებოდა ფეოდალიზმის, ხოლო ჭავჭავაძე კაპიტალიზმის მომდერლებად. ... ქართულ მწერლობაზე მოხსენების მეორე დღეს, სვეტებიანი დარბაზის პირველსავე სვეტზე, მსოფლიოს სხვა დიდ კლასიკოსთა გვერდით ჩამოჰკიდეს რუსთაველის სურათი“ (აბაშიძე, 1989, გვ. 105).

მალაქია ტოროშელიძემ მოხსენებაში „ქართული ლიტერატურა“ ძველი ქართული მწერლობის შესახებ მოკლე, ზოგადი შესავლის შემდეგ ვრცლად განიხილა „ვეფხისტყაოსანი“ (მოხსენების ამ მონაკვეთის ავტორი სინამდვილეში პავლე ინგოროყვა იყო. მის უმნიშვნელოვანეს წვლილზე მოხსენების მომზადებისა და შემდგომ რუსთაველის საიუბილეო ღონისძიებებში ვრცლად საუბრობს როსტომ ჩხეიძე წიგნში „ბედი პავლე ინგოროყვასი“. 2015, გვ. 508-517) იმსჯელა რუსთაველის პოეტურ კრედოსა და ოსტატობაზე, მხატვრულ ენასა და პოეტიკაზე, პოემის თემატურიდებურ ნაწილზე გადასვლისას კი აღნიშნა: „უწინარეს ყოვლისა უნდა ითქვას, რომ აქ საქმე გვაქვს მთელ რიგ პრობლემებთან, რომელიც საერთოდ ნაკლებადაა შესწავლილი და სრულიად არ არის გაშუქებული მარქსისტულ-ლენინური კრიტიკის მიერ. ამიტომ ჩვენი შემდეგი თხრობა წარმოადგენს უფრო საკითხების დასმას, აგრეთვე მათი ერთგვარი გადაწყვეტის ცდასაც (ტოროშელიძე, 1934, გვ. 225). მომხსენებელი შეეცადა დაესაბუთებინა, რომ პოემა „წარმოადგენს ორი კულტურის, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ურთიერთმოქმედების თავისებურ ნაყოფს“ (იქვე, გვ. 225), ხაზი გაუსვა ქალის კულტს, რომელიც ქართული ისტორიული სინამდვილის გამოძახილია. მსოფლმხედველობის წყაროებზე მსჯელობისას აღნიშნა, რომ პოეტი ავლენს ანტიკური ფილოსოფიის ღრმა ცოდნას, საფუძვლიანად იცნობს ნეოპლატონიზმს. მეორე მხრივ, პოემაში არანაკლებ იგრძნობა აღმოსავლეთი, დამოწმებულნი არიან სპარსელი და არაბი ავტორები, პოეტი კარგად იცნობდა სუფიზმს. მომხსენებელი რუსთაველს დანტეზე მაღლა აყენებს, რადგან „გენიალური ფლორენციელის ნაწარმოებში სქოლასტიკის მძიმე ბალასტი ერთგვარ მძიმე ნალექად არის ჩაწოლილი“, ხოლო „ვეფხისტყაოსანს“ „ის უპირატესობაც აქვს, რომ საშუალო საუკუნეთა ქრისტიანული იდეოლოგიის დაღს არ ატარებს“ (1934, გვ. 228-229). რუსთაველი არც ქრისტიანულ დოგმას იზიარებს და არც მუსლიმანურს. პოეტი საერთოდ ქრისტიანობას გვერდს უვლის, როდესაც ღვთაებაზე ლაპარაკობს. იგი ერთხელაც არაფერს ამბობს მის სამსახეობაზე, რაც იმდროის ქრისტიანი პო-

ეტისთვის ერთიკოსობის გამომჟღავნებას უდრიდა. იგი ქრისტეს მოციქულებს იმოწმებს როგორც სიყვარულის მქადაგებელ ჩვეულებრივ ავტორებს. ამასთანავე, დაუფარავი ირონიით იხსენიებს მუსლიმანობას. „პოეტი ქრისტიანობისა და მუსლიმანობის წესობრივ რელიგიურობაზე მაღლა დგას და თავისებურ ფილოსოფიურ-რელიგიურ მსოფლმხედველობას ადგია, რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ სოლარიზმი, მზის გაღმერთება“ (ტოროშლიძე, 1934, გვ. 229). მომხსენებელი საბოლოოდ ასკვნის, რომ რუსთაველის რელიგიური შეხედულებებიდან გამომდინარეობს „თავისებური სოლარიული პაგანიზმი“ (გვ. 230).

ახალი, ათეისტური ეპოქა მკვლევართ „კარნახობდა“, რომ რუსთაველის მსოფლმხედველობასა და რელიგიურ მრწამსს სჭირდებოდა სათანადო ყალიბში მოქცევა, რაც გამორიცხავდა მის ქრისტიანულ საფუძვლებს და ჩაანაცვლებდა ათეიზმით, პანთეიზმით, სოლარიზმითა თუ სხვა ისეთი ფილოსოფიურ-რელიგიური მიმდინარეობით, რომელიც ახლოს იყო მატერიალიზმთან და არ ეწინააღმდეგებოდა სოციალისტური იდეოლოგიის პრინციპებს. მე-20 საუკუნის 60-იან წლებამდე რუსთაველოლოგიურ ლიტერატურაში თვალსაჩინოა შეხედულებათა პლურალიზმი, რომელიც მოკლედ ასე შეგვიძლია ჩამოვაცალიბოთ: რუსთაველი არარელიგიურია; სარწმუნეობის მიმართ ნეიტრალურია; შორსაა ორთოდოქსური ეკლესიისგან; ოპოზიციანია ქრისტიანული სპირიტუალიზმით გამსჭვალული მწერლობის ძეგლებთან; პოემაში ჩანს ძველი სპარსული რელიგიური სეფსიანური მოძღვრების დოგმები; სინთეზია ქრისტიანობისა და მაჰმადიანობისა. მაჰმადიანია; სოლარიზმის მიმდევარია; ღმერთი სტოიკურად ესმის; ქრისტიანობის უდიდესი რეფორმატორია, რომლის ნიადაგზე შექმნა ახალი რელიგია; მანის ფილოსოფიურ-რელიგიური მოძღვრების მიმდევარია; ნეოპლატონიზმის მიმდევარია; წარმართია; მერყეობს ერთღმერთობასა და პანთეიზმს შორის; პანთეისტური მატერიალისტია.

იყო თვალსაზრისიც, რომ პოემის ავტორი ქრისტიანია, მაგრამ ემყარება ბიბლიას, მისთვის უცხოა დოგმატიურ-ეკლესიური ქრისტიანობა.

კვლევართა მიერ ეკლესიის დოგმატური მოძღვრების გარეთ რუსთაველის რელიგიური აღმსარებლობის მიების ერთ-ერთ მიზეზად მერაბ ლაღანიძე ასახელებს პრაგმატულ-პრაქტიკულ მოსაზრებას, რომ

„კომუნისტურ ქვეყანაში რუსთაველის სახელმწიფოებრივი კულტის დასამკვიდრებლად (განსაკუთრებით 1934 წლის შემდგომ, როცა საბჭოთა მწერლების პირველი ყრილობის დასრულებისთანავე კლასიკური ლიტერატურა იდეოლოგიურად ნებადართულად და სახელმწიფოს მხრივ მხარდაჭერილად გამოცხადდა) მნიშვნელოვანწილად უფრო მისაღები იქნებოდა „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის – თუ არა მთლად ანტირელიგიური, „ღმერთისმებრძოლური“ – ყოველ შემთხვევისას, „თავისუფლადმოაზროვნე“, არაეკლესიური, „ანტიკლერიკალური“ პროფილი“ (ლაღანიძე, 2021, გვ. 25).

XX საუკუნის 60-იანი წლების შემდგომ, თუმცაღა კვლავაც შენარჩუნებულია თვალსაზრისი რუსთაველის „რელიგიური ნეიტრალიტეტის“ შესახებ, უკვე იწყება ჩაღრმავებული კვლევები „ვეფხისტყაოსნის“ სიმბოლურ-ალეგორიული ცნებათმეტყველებისა და თანდათან ძალას იკრებს ტენდენცია, რუსთაველის მსოფლმხედველობა მჭიდროდ დაუკავშირდეს ქრისტიანულ თეოლოგიურ წყაროებს. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 1936 წელს იწერება და მოგვიანებით ქვეყნდება კ. ეკაშვილის (კათალიკოს-პატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე) ნარკვევი „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის მსოფლმხედველობისათვის“ (არსებობს ქეთევან ნუცუბიძის ცნობა, რომ შალვა ნუცუბიძეს „ვეფხისტყაოსნის“ საიუბილეოდ (1937) სურდა ამ ნაშრომის გამოქვეყნება, მაგრამ ვერ მოხერხდა, დაიბეჭდა მხოლოდ 1966 წელს ხელნაწერთა ინსტიტუტის მიერ გამოცემულ კრებულში „შოთა რუსთაველი“), რომელშიც უკვე მოცემულია ცნებათა – „მზე“, „მზიანი ღამე“, „ერთარსება ერთი“, „უჟამო ჟამი“ – არგუმენტირებული, საღვთისმეტყველო ლიტერატურით დასაბუთებული თეოლოგიური დეფინიცია.

სოციალისტური იდეოლოგიისათვის კი ყველაზე მისაღები და პოპულარულია თვალსაზრისი, რომ რუსთაველი მატერიალისტია და თავისუფალია ყოველგვარი რელიგიისაგან. უფრო მეტიც, რუსთაველი ოპოზიციამაა ორთოდოქსულ ქრისტიანობასთან, რის გამოც იგი მიუღებელი იყო სასულიერო საზოგადოებისთვის და იდეენებოდა. ამის ერთ-ერთ ძლიერ არგუმენტად მიჩნეული იყო დოკუმენტურად დაუდასტურებელი ცნობა ანტონ კათალიკოსის ბრძანებით „ვეფხისტყაოსნის“ ბეჭდვური ცალების განადგურების შესახებ. ეს ცნობა, რომელიც სასკოლო სახელმძღვანელოშიც შეუტანიათ, აქტიურად განიხილებოდა (ხშირად განივრცობოდა კიდევ) სამეცნიერო წრეებში, პრესაში, ცხადია, ქართული ეკლესიისა და სამღვდელოების დისკრედიტაციის მიზნით. მ. ალექსიშვილი (1957, გვ. 272-273) წერილში „კათალიკოს ანტონ პირველის მიერ ვეფხისტყაოსნის დაწვის საკითხი“ აღნიშნავს, რომ რაიმე კონკრეტული და ნათელი საბუთი ამ ფაქტის უარსაყოფად ჩვენ არ მოგვეპოვება ... მის საწინააღმდეგოდ წამოყენებული კონტრმოსაზრებები არათუ ვერ უძლებენ ვერავითარ კრიტიკას, არამედ ისინი მეთოდოლოგიურად საწყისს იღებენ ანტიმარქსისტული, ბურჟუაზიული იდეოლოგიის გადმონაშთებიდან და იგი უარყოფილი უნდა იქნას.

პატრიარქ კალისტრატე ცინცაძეს უსაფუძვლოდ მიაჩნდა მკვლევართა შორის გავრცელებული შეხედულება „ვეფხისტყაოსნის“ სამღვდელოებისგან დევნის შესახებ. იგი არ უარყოფდა, რომ ანტონ კათალიკოსმა „მრავალნი დაბეჭდილნი „ვეფხისტყაოსანი“ დასწვნა და შთააყრევინა მტკვარში“ (ისიც ეყრდნობა პლატონ იოსელიანის ცნობას, რომელიც თავის მხრივ ეფუძნება ზეპირგადმოცემას), მაგრამ ანტონ კათალიკოსის, ისევე როგორც ტიმოთე გაბაშვილის დამოკიდებულება რუსთაველისა და მისი პოემისადმი მიაჩნდა სუბიექტურ მიდგომად, რომლის განზოგადება არასწორია. პოემაში იგი ვერ ხედავდა რაიმე „მწვალებლურ იდეას“, რომელიც რუსთაველის დევნის საბაბი შეიძლება გამხდარიყო (ეკაშვილი, 1966, გვ. 233).

„ვეფხისტყაოსანში“ სოციალისტური ლიტერატურული კრიტიკა ხედავს მიწიერი სიყვარულის აპოლოგიას, რაც „რელიგიური სიბნელის დაძლევისათან“ ერთად პოეტის პროგრესული აზროვნების, „თანამედროვეობის“ ერთ-ერთ ძირითად ნიშნად მიიჩნევა. რუსთაველური მიჯნურობის მხოლოდ საერო ინტერპრეტაცია, ცხადია, იყო ამ ბინარული ცნების ცალმხრივი გაგება ან შეგნებული დამახინჯება, რამდენადაც პროლოგში ნათლად იკითხება, რომ რუსთაველს ამქვეყნიური სიყვარული („ხელობანი ქვენანი“ (21) „სჭირდება“ როგორც ბაძვა, განსახოვნება (მართ მასვე ჰბამვენ...“ (21), საღვთო სიყვარულისა, რადგანაც უშუალოდ მასზე საუბარი ძნელია („ენა დაშვრების ...“ (21). ფაქტობრივად, პროლოგის ამ ნაწილში მინიშნებაა პოემის ალეგორიულ ნარატივზე. „ვეფხისტყაოსნის“ პირველი გამოცემლის, ვახტანგ VI-ის, „თარგმანის“/კომენტარების ტენდენცია, წარმოაჩინოს პოემაში არამხოლოდ „საცოლქმრო“, არამედ საღვთო სწავლებაც და რუსთაველურ მიჯნურობას ქრისტიანული საფუძველი მოუნახოს, სწორედ პოემის ალეგორიული პლასტის ხაზგასმაა, თუმცა მეფე-კომენტატორის ეს ხედვა უგულვებელყოფილ იქნა და აიხსნა როგორც სასულიეროთა თვალში რუსთაველის რეაბილიტაციის მცდელობა, მოტივირებული პოემის გამოცემის „პრაქტიკული მოსაზრებით“ და „იდეურ-პოლიტიკური აუცილებლობით“ (ქიქოძე, 1966, გვ. 104). „საერთოდ, ყველა ალეგორიული განმარტება, რომელსაც ვახტანგმა მიმართა ... განპირობებული იყო ძირითადად იმ არსებული ისტორიული ვითარებით, რომელიც სუფევდა XVIII საუკუნის საქართველოს იდეურ-საზოგადოებრივი ბრძოლით გართულებულ სინამდვილეში“ (ქიქოძე, 1966, გვ. 105).

1964 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში „რუსთაველური მიჯნურობის განმარტება ვახტანგ მეექვსესთან“ სარგის ცაიშვილი აღნიშნავდა: „კომენტარებში გამოთქმული მოსაზრებები სიყვარულის ქრისტიანულ გაგებაზე, რაც ასე მექანიკურად მიუყენა ვახტანგმა რუსთაველს, გამოწვეული იყო არამხოლოდ პოლემიკური მიზნებით, არამედ იმითაც, რომ ვახტანგს რუსთაველის მიჯნურობის თეორიის, და საერთოდ, თეორიის ახსნა მხოლოდ ამგვარად ჰქონდა წარმოდგენილი (ცაიშვილი, 1964, გვ. 240).

მიჯნურობის რუსთაველურ კონცეფციაში საღვთო სიყვარულის უგულვებელყოფამ და მხოლოდ საამქვეყნო სიყვარულის დანახვამ რეალურად გამოაცალა პოემას ალეგორიული საზრისი და

დააშორა რუსთველოლოგიის თავდაპირველ მიმართულებას, პოემის გაგების ვახტანგისეულ და თუნდაც დავით გურამიშვილისეულ პოზიციას.

სოციალისტური რეალიზმის ეპოქის ლიტერატურულმა კრიტიკამ პოემაში დაინახა, უფრო სწორად, თავისებურად გააშინაარსინა გარკვეული საკითხები: რეალიზმი, ჰუმანიზმი, სიყვარულისა და მეგობრობის მოტივები, ოპტიმიზმი, კოლექტივიზმი და სხვა. რეალიზმს ის ხედავს რუსთველის მიერ ასახულ (არა მისტიკურ) მატერიალურ სამყაროში, რომელშიც ადამიანი იბრძვის ამქვეყნიური თვითდამკვიდრების, გამარჯვებისა და ბედნიერებისთვის. რუსთველური სიყვარული ამქვეყნიური, ხორციელი სიყვარულია, მეგობრობა კი ხალხთა (ძმური მოკავშირე ქვეყნების) ერთობამდეა ამდღებულნი, რუსთველური ოპტიმიზმი არის პოლიტიკურ იდეალებთან და საბჭოთა ხალხთა ბედნიერ მომავალთან დაკავშირებული. კოლექტივიზმს ხედავენ იმ გმირთა შორის, რომელთა გაერთიანებული ძალით დამარცხებულ იქნა ბოროტება.

საბჭოთა რუსთველოლოგიისთვის ნიშანდობლივია აგრეთვე მთავარ პერსონაჟთა იდეალიზება, მთავარი პერსონაჟები ძირითადად (იყო განსხვავებული შეხედულებებიც, მაგალითად, კალისტრატე ცინცაძისა) მიიჩნეოდნენ იდეალურ გმირებად. „ვეფხისტყაოსნის პერსონაჟები XI-XII საუკუნეების ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების ამსახველი ცოცხალი ინდივიდუალიზებული ხასიათებია. ამ სახე-ხასიათებს გარკვევით აფეროვანებს რომანტიზაციისა და იდეალიზაციის ნირი“ (ბარამიძე, 1958, გვ. 79).

ზედმეტად მკაცრად და კრიტიკულად განიხილებოდა ფატმანის მხატვრული სახე. საინტერესოა პრესაში გამოქვეყნებული წერილი რ. ჩხარტიშვილისა, რომელსაც არ მიაჩნია გამართლებულად საშუალო სკოლის სახელმძღვანელოში მოცემული ფატმანის დახასიათება. იგი ავტორს მხოლოდ სოციალურ ურთიერთობათა მსხვერპლად ესახება და ახასიათებს მას სულგრძელ, მეგობრულ, კეთილშობილ ადამიანად. რ. ჩხარტიშვილის აზრით, „ფატმანის უარყოფით პირად დახასიათება არც აღზრდის საქმეს ემსახურება და არც რუსთველს მატებს რამეს“ (ჩხარტიშვილი, 1966, გვ. 3).

საბჭოთა ახალგაზრდობის „აღზრდის“ საკითხში რუსთველის შემოქმედებას მნიშვნელოვანი როლი ჰქონდა დაკისრებული. უშუალოდ ამ თემას ეძღვნება პრესაში გამოქვეყნებული წერილები გრ. ბარამიძის, ს. გამსახურდიას, გ. არსენაშვილის, გ. თავჯიშვილის, ალ გვანცაძის და სხვათა ავტორობით, რომელთაგან ზოგიერთი ფიქრობს, რომ „პროგრამაში და სახელმძღვანელოში ცოტა ნათქვამი ვეფხისტყაოსნის მარქსისტულ-ლენინური თვალსაზრისით შესწავლაზე. „*მასწავლებელმა პოემის განხილვის დასასრულს აუცილებლად უნდა აღნიშნოს, მარქსისტული თვალთახედვის პრინციპით, დადებითად ერთად მიუღებელიც, რომ ავტორს, როგორც ფეოდალური კლასის პირმშოს, სხვაგვარად არ შეეძლო წარმოედგინა ბატონყმური ურთიერთობა*“ (არსენიშვილი, 1957, გვ. 2).

„აღზრდის“ ზოგადი სულისკვეთება ასეთია:

„შოთამ გვიანდერმა, რომ ადამიანის სიცოცხლის დანიშნულებაა სამშობლოს სამსახური... მან უგალობა ხალხთა მეგობრობას. შოთამ ქება-დიდება შეასხა კოლექტიურ ძალღონეს. „ვეფხისტყაოსანში“ ყველა წინააღმდეგობა გადალახულია კოლექტიური ღონისძიებით. რუსთველმა ადამიანი გამოიყვანა თავისი თავის პატრონად და გაათავისუფლა იგი ღვთაების მონური მორჩილებისაგან. მან დიდად შეაფასა სწავლის, აღზრდისა და განათლების მნიშვნელობა საზოგადოებისათვის. შოთამ განსაკუთრებით გვიჩვენა ახალგაზრდობის მნიშვნელობა. პოემის ყველა მთავარი მოქმედი პირი ახალგაზრდაა. მაღალია მათი შეგნება და სპეტაკია მათი ზნეობა. ახალგაზრდობაა ის ძალა, რომელმაც ბოროტება გააცამტვერა“ (გვენცაძე, 1966, გვ. 2).

მეცნიერული აზრი დინამიურია, მით უფრო თუ კონკრეტული იდეოლოგიის წნეხისგან თავისუფლდება. სოციალისტური რეალიზმის ეპოქამ (განსაკუთრებით 60-იან წლებამდე) გარკვეული „ანაბეჭდები“ დატოვა რუსთველოლოგიაზე და ეს სავსებით გასაგები და კანონზომიერია. „არა

მარტო მწერალნი, არამედ ამ მწერალთა შემსწავლელნიც კონკრეტულ, შეზღუდულ დროში ცხოვრობენ და ეს კონკრეტული, შეზღუდული დრო ისევე გარდაუვალად აირეკლება სწავლულთა კვლევებში, როგორც – მწერალთა შემოქმედებაში“ (ლაღანიძე, 2021, გვ. 29). ამასთანავე, უნდა ითქვას ისიც, რომ აღნიშნული პერიოდი საკმაოდ ნაყოფიერია რუსთველოლოგიის განვითარებისთვის, რასაც ხელი შეუწყო რუსთაველის 750 (1937 წ.) და 800 (1966 წ.) წლისთავის საიუბილეო ღონისძიებებმა. საიუბილეო თარიღები პავლე ინგოროყვას კვლევებს დაეფუძნა. (ვეფხისტყაოსნის შექმნის 750 წლისთვის იუბილეს ისტორიული გარემოებები შესწავლილი აქვს ოთარ ჯანელიძეს ნაშრომში „შოთა რუსთაველის პირველი იუბილე“ (1937 წ.).

მზადება ორივე იუბილესთვის რამდენიმე წლით ადრე დაიწყო. უფრო მასშტაბური და ორგანიზებული გახდა რუსთველოლოგიური კვლევები თითქმის ყველა მიმართულებით. გამოქვეყნდა მონოგრაფიები, შეიქმნა ისეთი სამეცნიერო და პრაქტიკული მნიშვნელობის ნაშრომები, როგორებიცაა ა. შანიძის მიერ შედგენილი „ვეფხისტყაოსნის“ სიმფონია (1956), ს. ყუბანეიშვილის „ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერთა სტროფული შედგენილობა“ (1959), გაიოზ იმედაშვილის „რუსთველოლოგიური ლიტერატურის ანოტირებული ბიბლიოგრაფია, 1712-1956, (1957), „ვეფხისტყაოსნის ხელნაწერთა ვარიანტები“ (ოთხ წიგნად, 1960-63) და „ვეფხისტყაოსნის ძირითად გამოცემათა ვარიანტები“ (1964) და სხვა.

ამ პერიოდის მნიშვნელოვან მოვლენათა შორის უნდა აღინიშნოს 1957 წ. ლიტერატურის ინსტიტუტში რუსთველოლოგიის განყოფილების ჩამოყალიბება. 1959 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ განყოფილებასთან ქართული ლიტერატურის ბაზაზე შეიქმნა „ვეფხისტყაოსნის“ მეცნიერულ-კრიტიკული ტექსტის დამდგენი კომისია.

არსებული მონაცემების მიხედვით, 1979 წლამდე ქართულ ენაზე არსებული 61 გამოცემის გარდა, პოემის თარგმანები დაიბეჭდა რუსულად – 41-ჯერ, სსრკ-ს სხვა ხალხთა ენებზე – 51-ჯერ. გერმანულად – 10-ჯერ, ფრანგულად – 7 ჯერ, ჩინურად – 6-ჯერ. ინგლისურად – 14 ჯერ, უნგრულად – 3 –ჯერ, იტალიურად 2-ჯერ, პოლონურად 8-ჯერ, იაპონურად – 3 ჯერ, ჩეხურად და ესპანურად თითოჯერ, ძველ ებრაულ (ივრითის ენაზე) 2-ჯერ (ჩაჩანიძე, 1980, გვ. 6-56).

30-იანი წლებიდან იწყება ახალი ეტაპი „ვეფხისტყაოსნის“ დასურათების ისტორიაში, იქმნება ირაკლი თოიძის, სერგო ქობულაძის, ლადო გუდიაშვილის, თამარ აბაკელიას, ნათელა იანქოშვილის და სხვათა ილუსტრაციები.

საბჭოთა ეპოქაში, მიუხედავად გარკვეული იდეოლოგიური კლიშეებისა, ბევრი რამ გაკეთდა „ვეფხისტყაოსნის“ პოპულარიზაციისთვის. როგორც ქართველ, ისე უცხოელ მკვლევართა მიერ რუსთაველის შემოქმედება მიჩნეულია ქართული პოეტური ხელოვნების მწვერვალად, ეროვნული და ზოგადსაკაცობიო მნიშვნელობის კულტურულ მონაპოვრად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

აბაშიძე, ი. (1989). „გუმინ, გუმინწინ“, თბილისი: „მერანი“.

აბაშიძე, ი. (2003). „ზარები ოცდაათიანი წლებიდან“, ISBN99940-22-31-8, თბილისი: „ინტელექტი“.

ალექსიშვილი, მ. (1957). „კათალიკოს ანტონ პირველის მიერ ვეფხისტყაოსნის დაწვის საკითხი“, „ქრისტიანული რელიგიის გაგებისა და შეფასების საკითხისათვის“, 262-272, თბილისი: „სახელგამი“.

არსენიშვილი, გ. (1957). „ვეფხისტყაოსნის სწავლების შესახებ სკოლაში“, გაზ. „გამარჯვება“, 18 დეკ., 149, 2.

ბარამიძე, ა. (1958). „შოთა რუსთაველი“, თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა გვენცაძე, ა. (1966). „ბრძენი მასწავლებელი“, გაზ. „ალაზნის განთიადი“, 29 სექტ., 115, 2.

ეკაშვილი კ. (1966). „ვეფხისტყაოსნის ავტორის მსოფლმხედველობისათვის“, „შოთა რუსთაველი“ (ისტორიულ-ფილოლოგიური ძიებანი), კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი, თბილისი: „მეცნიერება“.

მახარაძე, ფ. (1896). „კრიტიკული განხილვა“ (ვეფხისტყაოსნის საკითხები“), ჟურნ. „კვალი“, 20.

მახარაძე, ფ. (1926). „დანიელ ჭონქაძე და მისი დრო“, სიტყვა-კაზმული მწერლობა და მისი კრიტიკა, თხზულებათა სრული კრებული, V, ტფილისი: სსსრ სახელმწიფო გამომცემლობა.

- მეგრელიძე, ი. (1970). „რუსთველოლოგები“, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“.
- მიქაძე, გ. (1967). „რუსთველოლოგიური პრობლემატიკა საბჭოთა საქართველოში“ „ქართული საბჭოთა მწერლობის საკითხები“, თბილისი: „მეცნიერება“.
- რატინი, ი. ელბაქიძე, მ. (2016). „ქართული მწერლობის გოლგოთა“, ბოლშევიზმი და ქართული ლიტერატურა გასაბჭოებიდან მეორე მსოფლიო ომამდე (1921-1941 წწ), 9-25, კომპარატივისტული ლიტერატურის ქართული ასოციაცია (GCLA) შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, ISBN 978-9941-485-84-8. (პროექტი განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდში მოპოვებული გრანტის (№ F31/92) მეშვეობით) თბილისი: „მწიგნობარი“.
- ტოროშელიძე, მ. (1934). „რუსთაველის პოემა“, „ქართული ლიტერატურა“, (მოხსენება მწერალთა საკავშირო ყრილობაზე 20 აგვისტოს), ჟურნ. „მნათობი“, 7-8.
- ქიქოძე, მ. (1966). „ვეფხისტყაოსნის“ პირველი გამოცემის საკითხისათვის, „მაცნე“, 5, 96-105, თბილისი: საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემია.
- ღაღანიძე, მ. (2021). „რუსთაველის კვლევები „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორის რელიგიური აღმსარებლობის შესახებ მეოცე საუკუნის საჯარო-სამოქალაქო და კულტურულ კონტექსტში“, ლიტერატურა, კულტურა, რელიგია, 2/2, 2010-2019, 22-29. თბილისი: საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა, ISBN 978-9941-9736-4-2.
- შოთა რუსთაველი, (1951). „ვეფხისტყაოსანი“, სარედაქციო კოლეგია: ა. ბარამიძე, კ. კველიძე, ა. შანიძე, თბილისი: საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა.
- ჩხარტიშვილი, რ. (1966). „ვატმანის სახის გაგებისათვის ვეფხისტყაოსანში“, გაზ. „ლენინის დროშა“, 19 აპრილი, 47.
- ჩხეიძე, რ. (2015). „ბედი პავლე ინგოროყვასი“, თბილისი: „ჩვენი მწერლობა“, ISBN: 9789941079993.
- ჩაჩანიძე, ვ. (1980). „ვეფხისტყაოსანი მსოფლიოს ხალხთა ენებზე“, 6-56, თბილისი: „ხელოვნება“.
- ცაიშვილი, ს. (1964). „რუსთველური მიჯნურობის განმარტება ვახტანგ მეექვსესთან“, „ძველი ქართული მწერლობის საკითხები, II, თბილისი: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.
- ჯანელიძე, ო. (2017). „შოთა რუსთაველის პირველი იუბილე“ (1937 წ.), „რუსთაველი და საქართველო“ – სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, ხაშური.

References:

- Abashidze, I. (1989). „Gushin, gushints'in“ [Yesterday, the day before yesterday]. Tbilisi: „Merani“.
- Abashidze, I. (2003). „Zarebi otsdaatiani ts'lebidan“ [„The Bells from the thirties“]. ISBN99940-22-31-8. Tbilisi: „Int'eleqt'i“.
- Aleksishvili, M. (1957). „K'atalik'os Ant'on p'irvelis mier Vepkhist'q'aosnis dats'vis sak'itkhi“, „Krist'ianuli religiis gagebisa da shepasebis sak'itkhisatvis“ [“The Question of the Burning of „The Knight in Panther's Skin“ by Catholicos Anton I“, in "For the Question of Understanding and Valuing the Christian Religion"]. Tbilisi: „Sakhelgami“. 262-272.
- Arsenishvili, G. (1957). „Vepkhist'q'aosnis sts'avlebis shesakheb sk'olashi“ [About teaching „The Knight in Panther's Skin“ at school]. gaz. „Gamarjveba“, 18 dek'. 149, 2.
- Baramidze, A. (1958). „Shota Rustaveli“, Tbilisi: Sakartvelos sssr metsnierebata ak'ademiis gamomtsemloba.
- Chachanidze, V. (1980). „Vepkhist'q'aosani msopliis khalkhta enebze“ [„The Knight in Panther's Skin“ in the languages of the peoples of the world]. Tbilisi: „Khelovneba“, 6-56.
- Chkhart'ishvili, R. (1966). „Pat'manis sakhis gagebisatvis vepkhist'q'aosanshi“ [To understand Fatman's character in The Knight in Panther's Skin]. gaz. „Leninis drosha“, 19 ap'rili, 47, 3.
- Chkheidze, R. (2015). „Bedi P'avle Ingoroq'vasi“ [Fate of Pavle Ingoroqva]. Tbilisi: „Chveni mts'erloba“, ISBN: 9789941079993
- Ek'ashvili K'. (1966). „Vepkhist'q'aosnis avt'oris msoplmkhedvelobisatvis“, „shota rustaveli“ (ist'oriul-pilologiuri dziebani) [“For the worldview of the author of The Knight in Panther's Skin“ (“Shota Rustaveli“ (historical-philological research)]. K'. K'ek'elidzis sakhelobis khelnats'erta inst'it'ut'i, Tbilisi: „Metsniereba“, 227-274.
- Ghaghanidze, M. (2021). „Rustvelis k'vlebebi „Vepkhist'q'aosnis“ avt'oris religiuri aghmsareblobis shesakheb meotse sauk'unis sajaro-samokalako da k'ult'urul k'ont'ekst'shi“ [„Rustveli's studies on the religious confession of the author of „The Knight in Panther's Skin“ in the public-civic and cultural context of the twentieth century“].

- lit'erat'ura, k'ult'ura, religia, 2/2, 2010-2019, Tbilisi: Sakartvelos p'arlament'is erovnuli bibliotek'a, ISBN 978-9941-9736-4-2. 22-29.
- Gventsadze, A. (1966). „Brdzeni masts'avlebeli“ [“wise teacher“]. gaz. „Alaznis gantiadi“, 29 seqt', 115, 2.
- Janelidze, O. (2017). „Shota Rustavelis p'irveli iubile“ (1937 ts'.) [„The first anniversary of Shota Rustaveli“ (1937)]. „Rustaveli da Sakartvelo“ - sametsniero k'onperentsiis masalebi, Khashuri.
- Kikodze, M. (1966). „Vepkhist'q'aosnis“ p'irveli gamotsemis sak'itkhisatvis [For the issue of the first edition of „The Knight in Panther's Skin“]. „Matsne“, 5, Tbilisi: Sak. ssr metsnierebata ak'ademia, 96-105.
- Makharadze, F. (1896). „K'rit'ik'uli gankhilva“ (vepkhist'q'aosnis sak'itkhebi) [“Critical Review” (The issues of „The Knight in Panther's Skin“)]. Zhurn. „k'vali“, 20, 349-352.
- Makharadze, F. (1926). „Daniel Ch'onkadze da misi dro“, „sit'q'va-k'azmuli mts'erloba da misi k'rit'ik'a“, Tkhzulebata sruli k'rebuli, V [„Daniel Chonkadze and his time“, „Fiction and its criticism“, A complete collection of Works, V]. T'filisi: sssr sakhelmts'ifo gamomtsemloba.
- Megrelidze, I. (1970). „Rustvelologebi“ [„Rustvelologists“]. Tbilisi: „Sabch'ota Sakartvelo“
- Mikadze, G. (1967). „Rustvelologiuri p'roblemat'ik'a sabch'ota Saqartveloshi“, „Kartuli sabch'ota mts'erlobis sak'itkhebi“ [Rustological problems in Soviet Georgia", "Issues of Georgian Soviet writing], Tbilisi: „Metsniereba“, 313-329.
- Rat'iani, I. Elbakidze, M. (2016). „Kartuli mts'erlobis Golgota“, „Bolshevizmi da kartuli lit'erat'ura gasabch'oebidan meore msoplio omamde (1921-1941 ts'ts') [“Golgotha of Georgian writing”, Bolshevism and Georgian literature from Sovietization to World War II (1921-1941)]. K'omp'arat'ivist'uli lit'erat'uris kartuli asotsiatsia (GCLA) Shota Rustavelis kartuli lit'erat'uris inst'it'ut'i, ISBN 978-9941-485-84-8. (p'roekt'i gankhortsielda Shota Rustavelis erovnuli sametsniero pondshi mop'ovebuli grant'is (№ F31/92) meshveobit) Tbilisi: „Mts'ignobari“, 9-25.
- Shota Rustaveli, (1951). „Vepkhist'q'aosani“, saredaktsio k'olegia: A. Baramidze, K'. K'ek'elidze, A. Shanidze [„The Knight in Panther's Skin“, Editorial Board: A. Baramidze, K. Kekelidze, A. Shanidze]. Tbilisi: Sakartvelos ssr sakhelmts'ipo gamomtsemloba.
- T'oroshelidze, M. (1934). „Rustavelis p'oema“, „kartuli lit'erat'ura“ (mokhseneba mts'eralta sak'avshiro q'rilobaze 20 agvist'os) [“Rustaveli's Poem”, "Georgian Literature" (Report at the Writers' Union Congress on August 20)]. zhurn. „Mnatobi“, 7-8, 222-230.
- Tsaishvili, S. (1964). „Rustveluri mijnurobis ganmart'eba Vakht'ang meekvsestan“, „Dzveli kartuli mts'erlobis sak'itkhebi, II [“Definition of Rustaveli's „love“ by Vakhtang the Sixth”, „Issues of ancient Georgian writing, II]. Tbilisi: Sakartvelos metsnierebata ak'ademiis gamomtsemloba, 224-240.